

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто теоретичні засади інвестицій. Проаналізовано динаміку реалізації інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування. Визначено сутність інвестиційної політики, її роль в сучасних умовах, вплив на підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання та економіку країни в цілому.

The article considers the theoretical principles of investment. The dynamics of investment in fixed assets by source of funding is analyzed. The essence of investment policy and its role in modern terms are determined. The impact on business entities and the national economy as a whole is investigated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інвестиції сьогодні є важливим елементом економіки України, основою економічного та соціального розвитку країни та її народу. Без прогресивного розвитку вкладання інвестицій в основний капітал, без примноження темпів зростання неможливі кардинальні позитивні зміни у механізмах взаємодії економіки та її інвестиційних складових. Усе це обумовлює необхідність дослідження суті й економічної природи такої категорії, як інвестиції. Інвестування стосується всіх сфер господарської діяльності та процесу економічного зростання в цілому. Сьогодні суттєве розширення виробництва може бути забезпечено тільки за рахунок нових інвестиційних вкладень.

Для будь-якого підприємства важливо розумне і цілеспрямоване вкладання коштів залежно від цілей його розвитку. Цілі можуть бути різними: підвищення рентабельності виробничого процесу, заміна застарілого устаткування, впровадження нової технології виробництва і, як наслідок, розширення виробництва, збільшення частки ринку, підвищення конкурентоспроможності продукції тощо. Досягнення цих цілей неможливе без ефективної інвестиційної політики як самого підприємства, так і з боку держави. Така політика створить високу інвестиційну привабливість для вітчизняних та іноземних інвесторів, забезпечить сприятливий інвестиційний клімат регіонів, конкурентоспроможних господарських систем як важливого завдання стабільного розвитку України.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Теорію та практику інвестицій, формування джерел їхнього фінансування, дослідження інвестиційної діяльності підприємств вивчали зарубіжні вчені Дж. Бейлі, Г. Бірман, М. Д. Джонк, Дж. М. Кейнс, У. Шарп та інші. Важливим питанням розвитку та регулювання іноземного інвестування присвячено багато наукових праць. Серед них варто виділити праці таких українських учених, як В. П. Александрова, І. О. Бланк, В. М. Геєць, А. Ф. Гойко, О. В. Мертенс, А. А. Пересада, В. Г. Федоренко та інших.

Зазначені вчені стверджують, що розвиток інвестиційної діяльності серед суб'єктів господарювання відіграє найважливішу роль у підвищенні технічної озброєності виробничого потенціалу та конкурентоспроможності підприємств держави. Аналіз останніх наукових праць свідчить про наявність результатів комплексних досліджень щодо розвитку та впровадження елементів інвестиційного механізму.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питаннями інвестиційної діяльності займаються провідні економісти, але на сучасному етапі розвитку економіки України виникає необхідність визначити роль інвестицій у загальній фінансовій системі країни. На думку автора, необхідно проаналізувати використання інвестиційних ресурсів в основний капітал підприємства із різноманітних джерел надходження та подальше

вдосконалення політики залучення зарубіжних інвесторів, що передбачає вирішення певних проблемних питань.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економічної сутності та ролі інвестицій у сучасних умовах, аналіз динаміки реалізації інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах розвитку економіки України гостро постає проблема залучення інвестиційних ресурсів для розширення та відтворення основного капіталу підприємств. Саме інвестиції є найважливішим засобом структурних зрушень у виробництві, технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності підприємств.

Інвестиції в основний капітал за основними джерелами фінансування можна розділити на такі групи: кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, власні кошти підприємств та організацій, кредити банків та інші позики, кошти іноземних інвесторів та інших джерел фінансування. Схема інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування представлена на рис. 1.

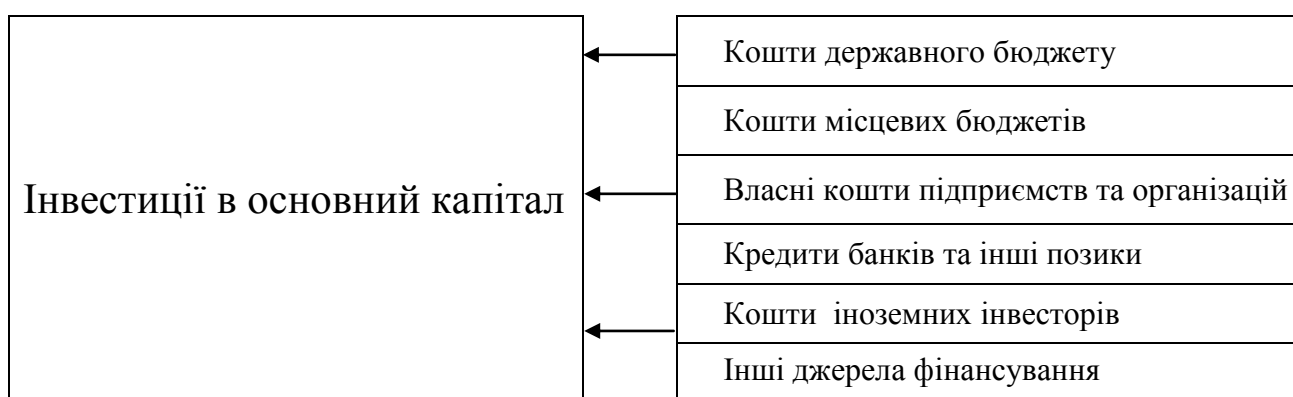

Рис. 1. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування

За даними Державної служби статистики України побудуємо графік інвестицій в основний капітал підприємств України за джерелами фінансування у 2002–2011 рр. (рис. 2).

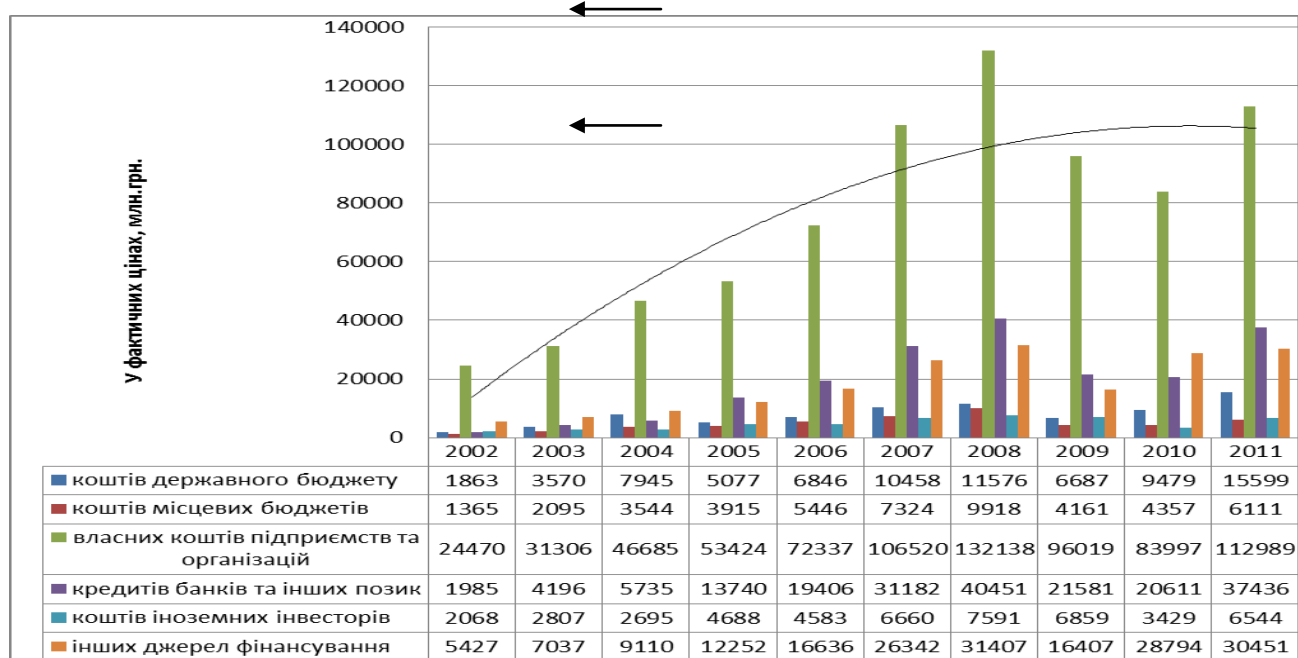

Рис. 2. Інвестиції в основний капітал підприємств України за джерелами фінансування у 2002–2011 рр. [1]

Інвестиції в основний капітал за фактичними цінами у ці роки зростали, проте у 2009 та 2010 році спостерігався спад. У 2011 році інвестиції в основний капітал зросли до 259932 млн. грн. Основне зростання відбулося за рахунок власних коштів підприємств. Така тенденція зберігається незмінною упродовж останніх десяти років.

Проаналізуємо інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування у відсотках до загального обсягу на прикладі 2011 року (рис. 3).

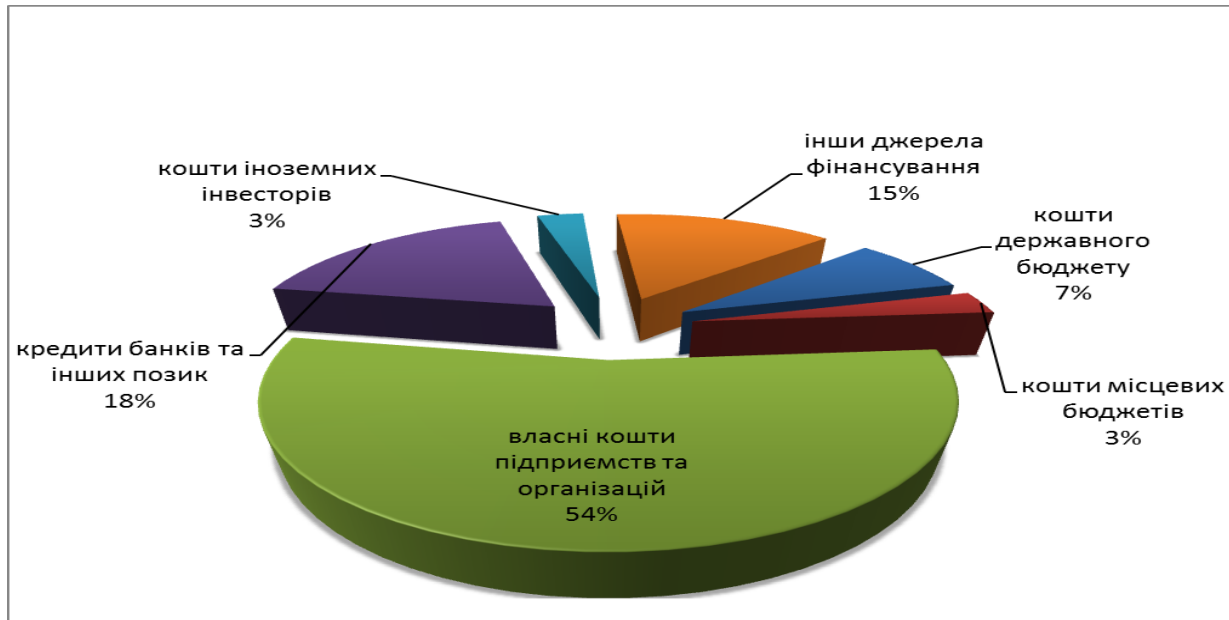

Рис. 3. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування у відсотках до загального обсягу в 2011 році [1]

Згідно з даними рис. 3 більше половини всіх інвестицій, а саме 54% припадає на власні кошти підприємств і організацій. Власні кошти підприємств є основним джерелом інвестування. Такі кошти виступають у формі: залучення частини нерозподіленого прибутку, амортизаційних відрахувань, іммобілізованої в інвестиції частини надлишкових обігових активів, реінвестованої внаслідок продажу частини основних фондів тощо [2, с.228]. Власний капітал підприємств характеризується такими позитивними особливостями, як простота залучення, відсутність сплати відсотка за залучення капіталу, забезпечення фінансової стійкості розвитку підприємства, його платоспроможності у довгостроковому періоді, зниження ризику банкрутства. Сформований власний капітал є фінансовою основою підприємства. Самофінансування за критерієм фінансової стійкості завжди краще, проте, воно важко прогнозоване у довгостроковому періоді і обмежене в обсягах. Самофінансування як процес інвестування здійснюється за наростаючою ніби непомітно, оскільки кошти знаходяться переважно в обігових коштах, вони практично не відчутні як джерело фінансування великих інвестиційних проектів [3, с.7].

Домінування частки власних коштів підприємств у фінансуванні їх інвестицій в основний капітал фактично означає автарктичний (закритий) характер економічного відтворення. Фактично економіка України продовжує інвестуватися переважно за рахунок реінвестування доходів підприємств [4, с.8]. Проте збільшення частки власного капіталу свідчить про зростання рівня фінансової незалежності підприємств і підвищення здатності підприємств залучати позикові кошти.

Великий потенціал економічного відтворення економіки країни полягає у зменшенні її залежності від імпорту. В Україні є передумови для реалізації програми імпортозаміщення практично у всіх галузях. Ця комплексна програма покликана замінити товари, які завозять

із-за кордону, продукцією вітчизняного виробництва. У рамках програми імпортозаміщення важливо зацікавити вітчизняних виробників у нарощуванні виробництва і продажу своєї продукції всередині країни. А це і програми розвитку оптової торгівлі продукцією, і проекти залучення інвестицій до конкретного сектора, й інші заходи, спрямовані на підтримку вітчизняного виробника. Така стратегія дозволить українській промисловості засвоїти нові світові технології.

Важливим джерелом фінансування інвестицій в основний капітал є кредити банків. Питома вага інвестицій в основний капітал, освоєних за рахунок кредитів банків та інших позик, збільшилась за 2 останні роки на 4,2% – з 13,7% до 17,9% (рис. 2), що, безперечно, є позитивною тенденцією і свідчить про підвищення ролі банківської системи в кредитуванні підприємств реального сектору економіки.

Зважаючи на вищезазначене, можна констатувати факт динамічного зростання кредитування банківськими установами останніми роками при стабільно низькій активності їх інвестиційної діяльності. Останній факт, безумовно, є негативним в умовах необхідності нагромадження фінансового потенціалу для сприяння активізації інвестиційних процесів в Україні.

У сучасних умовах одним із ключових фінансових джерел формування інвестиційних ресурсів є кошти іноземних інвесторів. Інвестиції, здійснені за рахунок їх використання, протягом 2007–2011 рр. стабільно складають близько 2,3–4,5% від загального обсягу капіталовкладень, що відображає відсутність за кордоном істотної зацікавленості в інвестуванні вітчизняної економіки.

Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), спрямованих від початку інвестування в економіку України, на 31.12.2011 р. склав 49 362,3 млн. дол., що на 10,2 % більше обсягів інвестицій на початок 2011 року та у розрахунку на одну особу складає 1084,3 дол.

З країн ЄС отримано 39 411,2 млн. дол. інвестицій (79,9% загального обсягу акціонерного капіталу), з країн СНД – 4 011,3 млн. дол. (8,1%), з інших країн світу – 5 939,8 млн. дол. (12,0%). Інвестиції надішли з 128 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які доводиться більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять (рис. 4): Кіпр – 12645,5 млн. дол., Німеччина – 7386,4 млн. дол., Нідерланди – 4822,8 млн. дол., Російська Федерація – 3594,5 млн. дол., Австрія – 3423,1 млн. дол., Велика Британія – 2508,2 млн. дол., Франція – 2 230,7 млн. дол., Швеція – 1744,0 млн. дол., Віргінські острови (Голений) – 1 607,0 млн. дол. та США – 1043,1 млн. дол.

Найбільшим інвестором в економіку України є Кіпр. Розглянемо динаміку притоку прямих іноземних інвестицій у розрізі та без урахування інвестицій із Кіпру (рис. 4).

Рис. 4. Приток прямих іноземних інвестицій в Україну в 2007–2012 рр., млрд. дол.

Відбулося суттєве зменшення обсягу іноземних інвестицій з 2,92 до 0,21 млрд. дол. США. Відтік інвестицій пояснюють погіршенням ділового та інвестиційного клімату в Україні. Сприйняття України і існуюча реальність не є позитивними для інвесторів. Найчастіше європейські інвестори скаржаться на корупцію, тиск податківців і неефективну судову систему.

Отже, в цілому, статистичні дані та міжнародна інвестиційна позиція країни свідчать про те, що Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в країні. Прямі інвестиції підсилюють міжнародну інвестиційну позицію України та запобігають нарощуванню державного боргу, але у зв'язку зі зменшенням потоку прямих іноземних інвестицій міжнародна інвестиційна позиція України погіршилась. Так, за даними Національного банку, вартість зовнішніх фінансових пасивів України станом на початок 2008 р. перевищувала вартість активів на 31,4 млрд. дол., а станом на початок 2010 р. цей показник складав 39,8 млрд. дол.

На сьогодні важливим є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Необхідною є активізація діяльності органів влади щодо додаткового залучення інвестиційних ресурсів:

- проведення структурних перетворень у галузевому та територіальному розміщенні промисловості з метою збалансування і вирівнювання обсягів валового випуску продукції по областях, підвищення експортного потенціалу та зменшення імпортозалежності країни;
- формування передумов для переорієнтації приватних інвестицій у види економічної діяльності, що визначатимуть спеціалізацію області в міжрегіональному поділі праці (машинобудування, сільське господарство та високотехнологічне агропромислове виробництво, спрямоване на більш глибоку переробку місцевої сировини, харчова промисловість, транспорт, туристично-рекреаційний комплекс), у галузі інноваційної спрямованості (високотехнологічне, наукоємне виробництво та створення науково-виробничих центрів);
- інформаційна підтримка та впровадження додаткових механізмів залучення інвестиційного капіталу шляхом: оптимізації системи зовнішніх запозичень; поширення у практиці господарювання лізингових операцій, формування системи інвестиційних гарантій і страхування; впровадження систем управління якістю ISO 9000 на підприємствах країни; розширення практики пільгового кредитування суб'єктів господарської діяльності;
- формування позитивного іміджу країни серед зарубіжних партнерів, розширення географії країн – партнерів зовнішньоекономічної діяльності, встановлення нових довгострокових міжрегіональних контактів;
- формулювання економічно перспективних ідей, формування на їх основі стандартних, зрозумілих загальноприйнятих для інвестиційних інститутів ефективних пріоритетних проектів, забезпечення розгляду їх з інвесторами з доведенням до отримання інвестицій;
- розробка і запровадження дієвого механізму оцінки перспективних ідей, ініціювання на їх основі пріоритетних для країни проектів, створення стандартних проектів як продукту, що пропонується інвестору для фінансування і подальшого ефективного управління проектом;
- формування механізм інвестування, інформування, мотивації для залучення населення як інвестора;
- визначення економічної ефективності та соціального ефекту інвестиційних проектів;

- удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності та забезпечення на цій основі надійного захисту прав інвесторів, створення рівних умов для вітчизняних та іноземних інвесторів;
- підтримка екологічно безпечних інвестиційних проектів, що використовують сучасні ресурсо- та енергозберігаючі технології;
- стимулювання залучення приватних інвестицій та поєднання їх у межах конкретних інвестиційних проектів з бюджетними коштами з метою збільшення інвестиційних ресурсів та підвищення рівня їх ефективності;
- рейтингування та першочергова реалізація високопродуктивних інвестиційних проектів з високим соціальним ефектом (створення додаткових робочих місць, підвищення середньої заробітної плати, розвиток соціальної сфери).

Висновки і перспективи подальших розробок. Результати аналізу засвідчили, що домінуючими джерелами фінансування підприємств та організацій є власні кошти.

На думку більшості вітчизняних і закордонних науковців, залучення іноземних інвестицій є одним із найсуттєвіших засобів активізації інвестиційної діяльності [5, с.13]. Прямі іноземні інвестиції дозволяють реалізовувати масштабні проекти, крім того в країну надходять нові технології, нові практики корпоративного управління та ін.

Розвиток іноземного інвестування в умовах дефіциту внутрішніх фінансових ресурсів можливий лише за умови створення сприятливого інвестиційного клімату і стабільного економічного розвитку. Сприятливий інвестиційний клімат формується під впливом політичних, економічних, соціальних та інших факторів, що визначають умови інвестиційної діяльності в країні і ступінь ризику інвестування. Аналіз ролі та місця іноземного інвестиційного капіталу на вітчизняному інвестиційному ринку дозволяє зробити висновок про його відносну закритість, існування суттєвих перешкод для залучення іноземних інвесторів. Це пов'язано з недосконалістю вітчизняного законодавства, обмеженістю доступу до інформації та іншими факторами.

На думку автора, зростання інвестицій можливе, якщо у інвесторів з'явиться впевненість у тому, що влада розуміє необхідність розробки цілеспрямованої інвестиційної політики, пов'язаної з адекватною правовою базою.

Формування та реалізація єдиної політики у сфері інвестиційної діяльності для створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання інвестиційної діяльності в країні має стати одним із пріоритетних напрямків розвитку держави.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Бойчик І. М. Економіка підприємства: [навч. посіб.] / І. М. Бойчик [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К.: Аттіка, 2007. – 528 с.
3. Волков А. С. Искусство финансирования бизнеса. Выбор оптимальных схем / А. С. Волков. – М.: Вершина, 2006. – 328 с.
4. Проблеми використання інвестиційних ресурсів підприємств та шляхи їх подолання в умовах кризи: науково-аналітична записка / [Л. Г. Федулова та ін.] // Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К.: Либідь, 2008. – 15 с.
5. Федоренко В. Г. Інвестиції та економіка України / В. Г. Федоренко // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 12–16.